

Habielski, Rafał

"Prasa konspiracyjna w imieniu Polski Walczącej 1940-1945", Tadeusz Wyrwa, Londyn 1984 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 26/4, 143-144

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Tadeusz Wyrwa, *Prasa konspiracyjna w imieniu Polski Walczącej 1940—1945*, Londyn 1984, ss. 137.

Fenomen prasy konspiracyjnej ukazującej się na terytorium Generalnego Gubernatorstwa w latach 1939—1945 stanowi obszar zainteresowań dla badaczy rekonstruujących działalność i strukturę podziemnego państwa, jak i zajmujących się analizą myśli politycznej stronnictw i ugrupowań podziemia. Uprawnia do tego specyficzny, wielowymiarowy rodzaj źródła, jakim jest prasa konspiracyjna, prezentująca — jako całość — złożoność układu politycznego podziemia oraz wielostronność spojrzenia i zainteresowań.

Próby oryginalnej rekonstrukcji myślenia wyrażanego poprzez publicystykę konspiracyjną podjął się Tadeusz Wyrwa, historyk emigracyjny, autor poważnej pracy, do której nawiązuje niejako omawiana książka (*La Resistance polonaise et la politique en Europe*, Paris 1983). Wyrwa skonstruował swą najnowszą pracę z cytatów zaczerpniętych z 65 dostępnych mu periodyków, prezentujących szeroki zakres dyferencjacji politycznej podziemia. „Zbiór ten — pisze we Wstępie autor — nie jest rozprawą naukową o prasie konspiracyjnej (takową mam zamiar przygotować w przyszłości), ale opracowaniem wybranego tematu pod kątem widzenia problemów, które nadal są aktualne, stąd szerszy wachlarz zagadnień, pozornie rozbieżnych, ale w rzeczywistości podporządkowanych wspólnemu celowi, który zainteresowanemu swoim krajem Polakowi na pewno nie jest obcy” (s. 16). Książka składa się z trzech części, łączących w sobie problematykę, której publicystyka konspiracyjna poświęcała sporo miejsca i uwagi.

Autor przedstawił owe istotne dla okupacyjnego społeczeństwa problemy wedle własnego porządku ważności, szeregując je bez wyraźnie zaznaczonego pomysłu przewodniego. Jeśli w części pierwszej dominują fragmenty tekstów dotyczących relacji polsko-radzieckich w aspekcie ideologicznym, to część druga stanowi zbiór dość dowolny. Jego składowe to: solidarność w państwie podziemnym, stosunek do sojuszników anglosaskich, emigracja i kraj, impas polskiej myśli politycznej. Równie nieuporządkowana wydaje się część trzecia (tytuły podrozdziałów: „Charakterystyka Polaków”, „Światopogląd młodzieży”, „Drogowskazy polskiej odnowy”, „Motywacja walki i wizja przyszłości”). Mimo iż książka Wyrwy jest tylko zbiorem cytatów ułożonych wedle nieprzeżytych założeń odautorskiego, nie jest pozbawiona pewnych wartości poznawczych. Przedstawia obszar zainteresowań publicystyki konspiracyjnej w jej wielonurtowości ideowej, na próbie ilościowo i jakościowo wiarygodnej. Przy założeniu iż prasa podziemna stanowiła odbicie dyskusji, nadziei i dylematów społecznych z lat 1939—1945, łatwiej zrozumieć dzięki zgromadzonym w książce fragmentom publicystyki postawy, wybory i decyzje podejmowane w tamtym czasie. Uznając jednak ważność wybranych przez autora tematów, postawić trzeba pytanie o kompletność zaprezentowanego kwestionariusza problemów. Budzi on wątpliwości. Najpoważniejszym mankamentem zbioru jest pominięcie problematyki w publicystyce konspiracyjnej podejmowanej często i wnikliwie, a dotyczącej bliższej i dalszej przeszłości Polski. Utrata niepodległości w końcu XVIII w. oraz przyczyny klęski wrześniowej, układ geopolityczny Polski i relacje z sąsiadami to tylko przykłady tematów, do których nawiązywano w periodykach większości ugrupowań politycznych. Jak dużą wagę przykładano do doświadczeń niedawnego okresu niepodległości, świadczy „sprawa” opublikowania w periodyku ZWZ „Insurrekcja” (rok 1941) artykułu *Zołnierz podziemny—brygadier—wódz*, autorstwa szefa BIP Jana Rzepeckiego i gen. Stefana Grota-Roweckiego, poświęconego Marszałkowi Piłsudskiemu. Rezonansem tekstu była polemika między przedstawicielami Delegatury a ZWZ dotycząca znaczenia Piłsudskiego w życiu politycznym Drugiej Rzeczypospolitej.

Mało miejsca przeznaczył Wyrwa dla równie istotnej problematyki przyszło-

ściowej. Wizje powojennej Polski stanowiły ważki element publicystyki lat wojny; będąc z reguły fragmentami enuncjacji o charakterze programowym, miały tym samym duże znaczenie w całości kształcie myśli poszczególnych stronnictw. Odpowiedź na pytanie o kryteria doboru materiału egzemplifikacyjnego, dającego w rezultacie niepełny obraz podejmowanych ówczesnie rozważań, kryje się we wstępie książki. Autor konstruuje analogie pomiędzy okupacyjną rzeczywistością lat 1939—1945 a sytuacją lat osiemdziesiątych, klęską wrześniową a stanem wojennym, AK i Solidarnością. Powiada: „Pod niektórymi względami zachodzi bliska analogia pomiędzy Armią Krajową a Solidarnością. Najistotniejszym tego dowodem jest fakt, że tak AK, jak i Solidarność miały charakter narodowy, obejmując różne warstwy społeczne i orientacje polityczne, łącząc wszystkich we wspólnej walce” (s. 11).

Pomijając fakt, iż w historii nie występują analogie proste, może jedynie podobieństwa sytuacji i okoliczności, poszukiwanie ich kończyć się musi aktualizacją. Tak też się stało w przypadku książki Wyrwy. Starając się dowieść, iż publicystyka konspiracyjna czasu okupacji kryła w sobie antecedencje wypowiedzi prezentujących program Solidarności (a jest to nieformalną tezę książki), nadał enuncjacom sprzed z górą czterdziestu lat aktualizujący charakter. To też spowodowało daleko niepełny dobór tematyczny, a w konsekwencji zniekształcony i uproszczony nieco obraz publicystyki podziemia.

Rafał Habielski